

ТЕМА 19. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Економіка західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії. Становище промисловості та сільського господарства. На початку ХХ ст. принципових змін у соціально-економічному та політичному становищі західноукраїнських земель не сталося:

- завершилося формування основних галузей фабрично-заводської промисловості й визначилися напрями її дальшого розвитку, збереглося майже повне переважання дрібної промисловості;
- почався новий період в історії нафтодобування, завершився переворот у технічному устаткуванні. Збільшилася видобуток нафти. Галузь, як і всі інші, цілком була в руках іноземного капіталу;
- друге місце після нафтодобувної посідала деревообробна промисловість. Що ж до цукрової промисловості, то її у 1870–1910 рр. не було зовсім. Успішно почали розвиватися швейна, взуттєва і килимарська промисловість. У цілому промисловість мала однобокий, переважно сировинний характер розвитку;
- певне значення для економічного розвитку Галичини мало будівництво електростанцій у повітових містах і великої електростанції в Львові, але основна частина робітників працювала не на фабриках, а ремісниками.

Отже, промисловість зробила деякий крок уперед, однак орієнтація на добування та первинну обробку сировини, залежність від іноземного капіталу, перетворили Західну Україну на ринок збуту.

- Поглибилася соціальна диференціація селянства;
- заможні польські, румунські й угорські землевласники становили близько 10 % від усіх селян, але їм належало близько 50 % усієї землі;
- економічне становище решти селян було надзвичайно тяжким, що посилювало еміграцію;
- примітивне селянське господарство переживало глибоку кризу, особливо повільні темпи розвитку;
- селяни гостро відчували не тільки соціальний, а й національний тиск.

У промисловості на кваліфікованих роботах працювали поляки, умови праці українців були складними. Торгівля була винятково в руках євреїв, а на державну службу брали переважно поляків. Отже, певна автономія Галичини в складі Австро-Угорщини була автономією для поляків.

Розвиток кооперативного руху. Дискримінація за національною ознакою лише згуртувала українське населення. Українська національна самосвідомість зростала швидкими темпами. Велике значення у цьому плані мала робота товариства «Просвіта». Осередки українського економічного життя створювали кооперативи (усього діло близько 1500 кооперативів). Кооперативний рух змінив господарське становище багатьох українських селян. Сприятливо на становищі селян позначилися масова еміграція та виїзд на сезонні роботи. Отже, при всій складності життя становище селян не було таким безпросвітним, як у середині ХІХ ст.

Діяльність західноукраїнського політичного руху на початку ХХ ст., причини його активізації. Галичина ще у другій половині ХІХ ст. стала центром українського національного руху, «українським П'ємонт».

На початку ХХ на місці пригнобленої та безправної селянської маси виросла свідомо своїх економічних, культурних і політичних інтересів українська нація. Політична боротьба поєднувалася із соціальними виступами галицьких селян і робітників. Головними гаслами українського політичного руху, який став значно радикальнішим, були поділ Галичини й національна автономія для її української частини, заснування українського університету в Львові, а також загальне виборче право. Стратегічним завданням була незалежність України.

Боротьба політичних партій західноукраїнських земель за реформу виборчої системи. У боротьбу за загальне виборче право активно включилося кероване політичними партіями (УНДП, УРП, УСДП) селянство:

у 1907 р. австрійський уряд провів нарешті реформу парламенту. Загальні вибори різко збільшили представництво українців у ньому, у 1879 р. їх було 3, а після виборів 1907 р. стало 27 з Галичини і 5 з Буковини. Поляки в Галицькому сеймі почали підтримувати «москвофілів» на противагу українському рухові, але їх надії не справдилися. Вплив «москвофілів» швидко й неухильно зменшувався;

загострення конфлікту між українським і польським рухами. Під час виборів польська влада вдалася до масового побиття українських селян. У відповідь на крикливо розправу український студент М. Січинський здійснив замах на життя намісника Галичини А. Потоцького, який був ініціатором такого «проведення» виборів.

Результати активізації західноукраїнського політичного руху на початку ХХ ст.:

- у 1913 р. було обрано 30 представників національного табору й лише одного «москвофіла». В австрійському парламенті українські депутати постійно висували основну вимогу — надання українським землям політичної автономії у складі Австро-Угорщини, член УНДП Ю. Романчук став заступником його голови;
- одним з важливих напрямів українського руху була боротьба за окремий український університет. У липні 1910 р. дійшло до збройної сутички, в якій загинув український студент А. Коцюк. Після тривалих переговорів австрійський уряд погодився, щоб не пізніше 1916 р. для українців збудували окремий університет;
- у 1912 р. з Відня до Львова надійшли інструкції — ставитися однаково до поляків і українців;

- українсько-польська компромісна угода 1914 р. не була реалізована через початок Першої світової війни.

Діяльність національних і спортивно-фізкультурних організацій «Сокіл» і «Січ». Українські патріотичні організації на початку ХХ ст. здійснювали значну роботу з виховання у національному дусі молоді. Ще в 90-х рр. ХІХ ст. було засновано спортивно-фізкультурну організацію «Сокіл», важливу роль у її розбудові відіграв **Іван Боберський**, який очолював центральний провід «Сокола» в 1908–1914 рр. У 1900 р. **Кирило Трильовський** заснував перший гурток спортивно-фізкультурної організації «Січ». Обидві організації були масовими й налічували близько 12 тис. членів. Щоб проводити військоове навчання, учні львівських середніх шкіл у 1911 р. створили таємний гурток «Пласт». Військове навчання молоді здійснювало утворене в 1912 р. товариство «Січові стрільці». Отже, в Галичині розгорнулася гостра політична боротьба на захист прав і свобод українців, за національну автономію Галичини.

Українське національне відродження на Буковині перебувало в тісному зв'язку із загальним українським відродженням. У Чернівцях в 1909 р. була створена «Руська рада», відома також під назвою «Селянська партія» на чолі зі Степаном Смалъ-Стоцьким. Як і раніше, на початку ХХ ст. національний рух залишався слабким у Закарпатті. У політичному й культурному житті краю переважали «москвофіли». Українська орієнтація була пов'язана з тижневиком «Наука». Його редактором з 1903 р. був Августин Волошин, який згодом відіграв велику роль у національно-визвольному русі в Закарпатті.

Вплив Української греко-католицької церкви на піднесення національної свідомості населення західноукраїнських земель. Роль А. Шептицького. Налагодженню добрих відносин з представниками інших народів сприяли діячі визвольного руху. Особливе місце серед них займав **Андрей Шептицький**:

- у 1900 р. він очолив Українську греко-католицьку церкву (УГКЦ);
- під його впливом чимало священників порвало з «москвофільством» і приєдналося до українського національного табору, виступали, як і митрополит, на боці народівців;
- у 1913 р. А. Шептицький заснував у Львові Український національний музей, його головний меценат;
- домовився з польською владою Галичини про виборчу реформу, яка мала збільшити представництво українців у Галицькому сеймі, війна перешкодила реалізувати ці плани;
- своєю відданою працею митрополит зумів прихилити до себе і УГКЦ народні маси й ще до Першої світової війни був уже визнаний усіма як український патріот. Він об'єднав зусилля греко-католицьких священників і світської інтелігенції у досягненні спільної мети — національного визволення українців.

А створення єдиної, незалежної, соборної України було головним завданням її народу в ХХ ст.

Хронологічний довідник

1900 р., травень — створення Кирилом Трильовським у с. Завалля Снятинського повіту першого українського спортивно-пропагандистського товариства «Січ». З «Січей» вийшла українська військова організація «Українські січові стрільці» (1914 р.).

1903 р. — редактором тижневика «Наука» української орієнтації (Ужгород) став А. Волошин.

1907 р., 30 січня — імператор Австро-Угорщини видав указ про запровадження нового виборчого закону. Реформа австрійського парламенту. Вибори до нього, в ході яких українці значно збільшили своє представництво, виборвши 32 депутатські місця.

1908 р., 12 квітня (за новим стилем) — убивство Мирославом Січинським намісника Галичини графа Андея Потонського, який був ініціатором масового побиття українських селян у день виборів.

1908–1914 рр. — товариство «Сокіл» очолював Іван Боберський, поширення діяльності організації на всю Галичину.

1910 р., 1 липня (за новим стилем) — заворушення студентів Львівського університету, вбивство польськими шовіністами українського студента Адама Коцка.

1911 р. — створення молодіжної організації «Пласт» у Львові при допомозі Петра Франка та Івана Чмоли (12 квітня 1912 р. перші львівські пластуни склали присягу).

1912 р. — створення військово-патріотичного товариства «Січові стрільці».

1913 р. — вибори до Галицького сейму. Серед обраних українців було 30 посланців національного табору і лише один «москвофіл».

1914 р., 14 лютого — досягнення польсько-українського компромісу в Галичині. Українці мали одержати третину місць у Галицькому сеймі. Поляки зобов'язалися не чинити перешкод заснуванню українського університету в Львові.

1914 р., 28 червня — український національний здви́г у Львові, активну участь в якому взяли організації «Січ» і «Сокіл».

Персоналії

Боберський Іван (4.08.1873, с. Доброгостів Дрогобицького пов., тепер Дрогобицького р-ну Львівської обл. — 17.08.1947, Тржич, Югославія) — гом. діяч, один із засновників укр. спортивного руху. Навчався в ун-